

будущих воспитателей к проектированию предметно-игровой среды и охарактеризовано современное состояние подготовки будущих воспитателей в высшем учебном заведении к проектированию предметно-игровой среды в ДОУ.

Ключевые слова: среда, предметно-игровая среда, проектирование, подготовка воспитателей к проектированию.

I.M. Novyk

PROBLEMS OF FUTURE EDUCATORS TRAINING TO PROJECTING OBJECT-GAME ENVIRONMENT IN PRE-SCHOOL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Summary

The article deals with the future preschool educators training to projecting object-games environmen. The basic ideas of leading educators to prepare teachers to create object-games environments are shown. The principles of object-gaming environment in preschool education are defined. Teaching practice role in training future educators to create object-gaming environment and the present condition of future educators in higher education to design object-gaming environment in preschool educational institutions are investigated.

Key words: environment, object-game environment, planning, training teachers to projecting.

УДК 37.011.33

Н. П. Плахотнюк

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються особливості інноваційної підготовки майбутніх учителів. Інноваційна підготовка трактується як частина загальної професійної підготовки. Обґрунтовані теоретичні підходи та розкриті їх можливості в організації процесу підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності. У рамках системного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та задачного підходів проаналізовані принципи підготовки студентів до інноваційної педагогічної діяльності: системності, діалектичної єдності системи і середовища, суб'єктності, індивідуалізації навчання, співпраці та співтворчості, орієнтації на самоактуалізацію та саморозвиток студентів, єдності свідомості й діяльності, поетапного оволодіння діяльністю та принцип проблемності.

Ключові слова: інноваційна діяльність, професійна педагогічна підготовка, підготовка майбутніх учителів до інноваційної діяльності.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти потребує кваліфікованого спеціаліста, здатного реагувати на відповідні зміни у суспільному житті, бути конкурентоспроможним на ринку праці, аналізувати, систематизувати інформацію. Процес підготовки майбутніх учителів вдосконалюється за допомогою розробки нових технологій організації навчально-виховного процесу, основою яких є сучасні психолого-педагогічні підходи, концепції професійно-педагогічної освіти.

Підготовка майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності розглядається багатьма вченими як складова загальної професійної підготовки (І. Богданова, Л. Гавриленко, В. Сластьонін, І. Гавриш, Т. Демиденко, В. Паламарчук, І. Піскарьова, О. Шапран, Л. Шевченко, та ін.). Науковці наголошують на необхідності гармонійного зв'язку інноваційної педагогіки та традиційної освіти, врахування їх взаємозв'язків та взаємодії. На думку Т. Демиденко, у системі сучасної освіти ВНЗ повинна відбуватися паралельна підготовка студентів як суб'єктів педагогічної та інноваційної діяльності [1, с. 90]. Разом з тим аналіз наукових праць виявив різнобічність підходів до вибору наукових підходів при проектуванні цілей, змісту, форм, методів підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності.

Тому **метою** нашої статті є аналіз наукових підходів та виділення їх потенційних можливостей у підготовці майбутніх учителів до інноваційної діяльності. М. Артюшина ототожнює інноваційну діяльність із поняттям "вища освіта". Дослідниця розуміє професійну підготовку як процес здобуття людиною певної професійної кваліфікації за відповідним напрямом чи спеціалізацією, у результаті чого особистість опановує певну професійну діяльність, стає здатною до її реалізації [2, с. 25].

Професійна педагогічна підготовка розглядається як становлення та розвиток майбутнього вчителя як активного суб'єкта педагогічного впливу. Мета педагогічної освіти полягає у формуванні образу й осягненні змісту професії вчителя як єдності духовного, соціального, професійного. Одним із напрямків удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя є впровадження нових технологій, методів, засобів тощо, спрямованих на формування особистості студента як активного здобувача знань, який творчо включається у процес навчання [3].

Підготовка до інноваційної діяльності – це процес цілеспрямованої взаємодії усіх її учасників, результатом якого є готовність до виконання необхідних дій. Цей процес реалізується у змісті, формах та

методах вузівського навчання, що, в свою чергу, обумовлюються дидактичними принципами підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності: персоніфікації, педагогічного управління, послідовності та проблематизації викладання, активності, самовизначення, рефлексії власної діяльності [4].

О. Шапран, розглядаючи поняття "інноваційна підготовка", зазначає, що не існує його чіткого визначення. Науковець наголошує на необхідності запровадження новітнього змісту, належної методичної та практичної підготовки, розвитку рефлексивних якостей, демократизації, індивідуалізації та диференціації навчально-виховного процесу. У процесі інноваційної підготовки студенти оволодівають змістовними основами інноватики, рефлексивними вміннями та навичками, відбувається становлення особистості майбутнього вчителя як суб'єкта професійної праці, формується його готовність до майбутньої інноваційної діяльності [5, с. 115-118].

Погоджуємось із твердженням О. Шапран, що "інноваційна підготовка є закономірним процесом постійного оновлення навчально-виховного процесу, який базується на поєднанні традиційних та інноваційних підходів, має індивідуальне спрямування і готує студентів до майбутньої інноваційної діяльності" [5, с. 123].

Серед підходів до організації навчально-виховного процесу майбутніх учителів загальнометодологічним визнано системний підхід (І. Блауберг, Е. Юдін, Н. Гузій, А. Маркова, С. Сисоева та ін.). Системний підхід характеризується цілісністю вивчення об'єкта, виявленням та аналізом різних типів зв'язків систем, що вивчаються, міждисциплінарним характером [6].

У педагогічній науці такий підхід спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення у них різноманітних типів зв'язків та об'єднання в єдину теоретичну цілісність. Системні знання – це знання, що вибудовуються у свідомості особистості за схемою: основні наукові поняття – основні положення теорії – наслідки – застосування. Отже, в межах цього підходу, студенти повинні засвоїти необхідні знання, вміння, навички та зрозуміти їх зв'язок з іншими підсистемами навчально-виховного процесу, навчитись використовувати міждисциплінарні зв'язки. Для цього варто використовувати проєктні та ігрові технології, що дозволяють реалізовувати міждисциплінарні зв'язки, активізують мотиваційну сферу особистості, розвивають творче мислення та рефлексію [7, с. 26].

Системний підхід дає змогу розглядати професійну підготовку майбутнього вчителя як сукупність взаємопов'язаних елементів, об'єднаних спільністю функцій та мети, єдністю управління та функціонування [8, с. 77]. Цей підхід дає можливість при побудові процесу підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності встановити його цілісність, виявити взаємозв'язки з іншими процесами, системами, проаналізувати структуру інноваційної діяльності та виявити взаємозалежність та взаємовплив її компонентів.

При застосуванні системного підходу завдання підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності формулюються не ізольовано, а в системі інших завдань з урахуванням основних причинно-наслідкових зв'язків у досліджуваному педагогічному явищі [9, с. 73]. Це положення реалізується у принципі системності, що передбачає розуміння навчального процесу як системи оперування інформаційними потоками, в яких змінюється зміст, обсяг, напрям, перетини та об'єднання навчальної інформації. Крім основних понять навчальних дисциплін, студентам необхідно опанувати вихідні поняття психології, теорії інформації, теорії систем, теорії ймовірності та інших наукових галузей, що знаходяться в органічному зв'язку [7, с. 27].

Професійні знання при системному способі організації їх засвоєння мають наступні ознаки: усвідомлення - студент розуміє пізнавальну діяльність як до об'єктивний процес, що має свої закономірності; можливість використання знань за різних ситуацій, що забезпечує вирішення педагогічних задач; здатність надавати світоглядного аспекту предметним знанням [10, с. 109].

У межах системного підходу необхідно виділити принципи діалектичної єдності системи і середовища. Згідно із цим принципом педагогічні системи функціонують та розвиваються відповідно до освітнього замовлення суспільства. Проте вони існують при цьому як відносно відокремлені об'єкти, що вичленовуються для розв'язання певної педагогічної задачі. [11, с. 118]. Тому інноваційна підготовка майбутнього вчителя розглядається в контексті загальної професійної підготовки, яка, у свою чергу, підпорядковується загальним світовим та національним тенденціям розвитку професійної педагогічної освіти. Система підготовки до інноваційної діяльності – це сукупність мети, завдань, засобів, суб'єктів впливу, а також єдність теорії та практики.

У процесі підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності слід відзначити особистісно-орієнтований підхід. Аналіз розвитку інноваційної педагогічної освіти дозволив І. Гавриш виокремити два принципові положення особистісно-орієнтованої парадигми педагогічної освіти: 1) педагогічна освіта передбачає розвиток особистості майбутнього вчителя; 2) педагог орієнтується не тільки на формування в учнів знань, умінь, навичок, а й сприяє їх особистісному розвитку [11, с. 60].

Особистісно-орієнтований підхід в освіті розглядається як певний тип педагогічного процесу, що спрямований на розвиток, саморозвиток і рефлексію особистості. Сутність та призначення педагогічної освіти виявляється у розвитку та формуванні майбутнього вчителя як особистості, що здатна до

саморозвитку, самоактуалізації та саморефлексії. Ефективним у процесі підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності вважається дотримання наступних принципів особистісно-орієнтованого підходу: суб'єктності, індивідуалізації навчання, співпраці та співтворчості, орієнтації на самоактуалізацію та саморозвиток студентів [11, с. 63].

Принцип суб'єктності освіти реалізується у таких дидактичних вимогах до змісту навчального процесу:

- характер викладу навчального матеріалу повинен розкрити та збагатити суб'єктивний досвід тих, хто навчається;
- спрямованість навчального матеріалу на інтегрування, узагальнення знань, а також на перетворення наявного досвіду кожного студента;
- відповідність досвіду студентів науковому змісту нових знань;
- стимулювання у студентів навичок самоосвіти, саморозвитку, самовираження у процесі оволодіння знаннями;
- створення можливостей вибору під час виконання завдань, вирішенні задач;
- виділення загально-логічних і специфічних прийомів навчання з урахуванням їх функцій в особистісному розвитку;
- контроль і оцінка процесу учіння та його результату;
- забезпечення побудови, реалізації, рефлексії, оцінки учіння як суб'єктної діяльності [12, с. 176].

Принцип індивідуалізації навчання у поєднанні з орієнтацією на самоактуалізацію та саморозвиток майбутніх учителів знаходить відображення у виборі методів та форм інноваційної підготовки – оптимального поєднання загальних, групових та індивідуальних форм та відповідних їм методів у підготовці студентів до інноваційної діяльності.

Принцип співпраці та співтворчості відображається у змісті роботи викладача та студентів на основних етапах інноваційної підготовки. Викладач виступає наставником, координатором самостійного здобуття знань майбутніми вчителями.

Серед важливих умов особистісно-орієнтованого навчання виділяють: спрямованість педагога на навчальні можливості тих, хто навчається; опора на успіх у досягненні позитивних навчальних результатів; побудова занять, спрямованих на створення умов самореалізації, самостійності в процесі навчання, розкриття і максимальне використання суб'єктивного досвіду студента, застосування активних форм навчання. [12, с. 181].

На основі вищезазначених умов та принципів особистісно-орієнтованого навчання у студентської молоді необхідно формувати такі якості та риси особистості як: відкритість для нової інформації; нестандартних способів розв'язання завдань і прийняття рішень; орієнтація на всебічний аналіз і осмислення інформації; налаштованість на виявлення внутрішніх особливостей і причин різних явищ. [7, с. 37-38].

Підготовка майбутнього вчителя ґрунтується також на діяльнісному підході, основні положення якого були викладені у працях О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, К. Абульханової-Славської та інших учених, які розуміли особистість як суб'єкт, який зароджується, формується та розвивається у процесі діяльності та спілкування.

Навчальна діяльність студентів розглядається як єдність і взаємозв'язок трьох компонентів: мотивів і навчальних завдань, навчальних дій, дій з контролю та оцінювання знань і вмінь. Навчальна діяльність є успішною у тому випадку, коли студент використовує засвоєний матеріал для розв'язання навчальних задач [7, с. 28-32].

Унаслідок власної активної діяльності студента формується готовність до професійної діяльності, яка є результатом навчально-виховного процесу. Діяльність викладача при цьому полягає у спрямуванні та організації цієї активності навчально-пізнавальної діяльності студента. При цьому студент виступає не тільки "об'єктом" педагогічного впливу, а й активним суб'єктом пізнавальної і творчої діяльності, спрямованої на засвоєння навчального матеріалу та застосування його при вирішенні навчальних і професійних задач.

Важливими для нашого дослідження є такі принципи діяльнісного підходу як принцип єдності свідомості й діяльності та принцип поетапного оволодіння діяльністю. Принцип єдності свідомості й діяльності ґрунтується на тому, що свідомість і діяльність перебувають у тісному зв'язку, зумовлюють одна одну: діяльність впливає на формування свідомості, психічних зв'язків, процесів, властивостей, які в свою чергу регулюють людську діяльність, є умовою її адекватності [13]. Виходячи з цього, у нашому дослідженні ми орієнтувались на положення, що підготовка студентів до інноваційної діяльності може бути успішною, тільки за умови їх включення до процесу активного створення та реалізації нововведень.

Принцип поетапного оволодіння діяльністю передбачає поетапне формування готовності до інноваційної діяльності, враховуючи зміст та структуру останньої, а також етапи навчально-ігрового проектування як засобу підготовки до неї.

Наступним методологічним підходом, який використовується у нашому дослідженні, є задачний.

Цей підхід розроблений у працях М. Даниленко, Л. Даниленко, О. Дубасенюк, О. Вознюк, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, Л. Спіріна та ін.

Навчальні педагогічні задачі допомагають студентам наблизитись до професійного рівня оволодіння спеціальністю, реальних умов майбутньої професії, актуалізують теоретичні знання, сприяють формуванню продуктивного творчого педагогічного мислення. [14, с. 24-25].

У процесі вирішення педагогічних задач студенти вчаться керувати педагогічними ситуаціями. Також розв'язання педагогічних задач є одним із шляхів здійснення міжпредметних зв'язків у навчально-виховному процесі, оскільки потребують систематичного застосування знань із циклу суспільних, спеціальних дисциплін, психології, логіки. Поетапне вирішення педагогічної задачі дає змогу викладачу отримати необхідну інформацію про хід розумової діяльності студентів, своєчасно виявити відсутність необхідних знань, помилкові судження [15, с. 5].

Розв'язання педагогічних задач, так як і педагогічних ситуацій, спирається на проблемні методи дослідження. При розробці методів та форм навчально-ігрового проектування як засобу підготовки до інноваційної діяльності ми будемо виходити з основних положень і принципів проблемного навчання, оскільки розробка будь-якого проекту – це вирішення певної педагогічної проблеми.

Задачний підхід дає можливість проблемної подачі навчального матеріалу, сприяє розвитку творчого потенціалу, спонукає студентів до роздумів, самостійних висновків, узагальнень. Проблемні методи викладання сприяють розвитку рефлексії, самооцінки майбутніх учителів [14, с. 36-37].

В. Адольф та Н. Ільїна відводять важливу роль процесам рефлексії при вирішенні проблемних ситуацій, особливо під час проведення імітаційних та ділових ігор. У процесі проведення цих видів навчально-педагогічних ігор студенти заохочуються до розв'язання проблемних ситуацій, де їх рефлексивне дослідження формує нові уміння та навички. Немоżliвість досягнення бажаних результатів звичними способами діяльності призводить до рефлексивних роздумів, пошуку причин невдач. У ході рефлексії студент усвідомлює, що використані засоби не відповідають поставленій задачі. Як результат формується критичне мислення, висувуються здогади, гіпотези, логічне обґрунтування інтуїтивного рішення та його реалізація. Навчання та розвиток у цьому випадку відбуваються за наступною схемою: практична діяльність → проблемні ситуації → акти усвідомлення труднощів і проблемних ситуацій → рефлексія, критика минулих дій → проектування нових дій і їх реалізація. Така організація навчання сприяє розвитку творчого мислення майбутніх учителів [10, с. 92].

Зазначене вище дає змогу виділити принцип проблемності у рамках задачного підходу. Згідно із цим принципом навчання майбутніх учителів у процесі підготовки до інноваційної діяльності базується на вирішенні проблемних ситуацій, завдань. Студенти самі активно здобувають необхідні знання, формують практичні навички за допомогою викладача. Проблемність підготовки сприяє розвитку евристичного, творчого мислення, а також позитивної мотивації навчання.

Аналіз теоретичних підходів вирішення проблеми підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності дозволив дійти таких **висновків**:

- процес підготовки студентів до інноваційної педагогічної діяльності на основі системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого та задачного підходів уможлиблює організацію навчально-пізнавальної діяльності студента як суб'єкта власного професійного самовизначення та розвитку, який свідомо здійснює проектування навчальних цілей та вибір індивідуальної траєкторії їх досягнення;
- спеціально організовані рефлексивно-аналітичні, проектувальні процеси, проблемні завдання сприятимуть формуванню у майбутніх учителів системного світосприйняття, інноваційного мислення, професійної творчості тощо;
- заохочення студентів до створення, розробки та реалізації нововведень формує позитивну мотивацію до процесу навчання, сприяє розвитку аналітичних, пошуково-дослідницьких, креативних здібностей, процесу самореалізації.

Подальшою перспективою нашого дослідження є розробка технології підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності засобами навчально-ігрового проектування на основі зазначених підходів.

Література

1. Демиденко Т. М. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Демиденко Тетяна Миколаївна. – Черкаси, 2004. – 223 с.
2. Артюшина М. В. Психолого-педагогічні засади підготовки студентів економічних спеціальностей до інноваційної діяльності : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Артюшина Марина Віталіївна. – Київ, 2011. – 598 с.
3. Зязюн І. А. Процеси модернізації сучасної педагогічної освіти в Україні / І. А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія : польсько-український журнал / за ред. Т. Левоваського, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Ченстохова-Київ : АІД, 2006. – VIII. – С. 105–115.
4. Гавриленко Л. С. Модель підготовки майбутнього учителя к инновационной деятельности [Електронний ресурс] / Л. С. Гавриленко. – Режим доступу : ftp://194.226.213.129/text/gavrilenko_25_58_361_365.pdf
5. Шапран О. І. Система інноваційної підготовки майбутнього вчителя в умовах навчально-науково-

- педагогічних комплексів : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Шапран Ольга Іллівна. – Київ, 2009. – 410 с.
6. Блауберг И.В. Становление и сущность системного подхода / И.В. Блауберг, Э.Г. Юдин. – М.: Наука, 1973. – 270 с.
 7. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: навчальний посібник / З.І. Слєпкань. – К.: Вища школа, 2005. – 239 с.
 8. Професійна педагогічна освіта: акме-синергетичний підхід: Монографія / За ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 389 с. с.
 9. Козлова О. Г. Сутнісні складові інноваційної діяльності вчителя / О. Г. Козлова. – Суми: ВВП "Мрія – 1" ЛТД, 1999. – 92 с.
 10. Адольф В. А. Инновационная деятельность педагога в процессе его профессионального становления: [монография] / В.А. Адольф, Н.Ф. Ильина. – Красноярск: 2007. – 204 с.
 11. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Гавриш Ірина Володимирівна. – Харків, 2006. – 572 с.
 12. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навчальний посібник / Н. Є. Мойсеюк. – [3-є вид., допов.]. – К.: ВАТ "КДНК", 2001. – 608 с.
 13. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
 14. Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічні задачі: типологія та технологія розв'язання : навч. посібник / О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 272 с.
 15. Кондрашова Л. В. Сборник педагогических задач: учеб. пособ. для студентов пед. ин-ов / Л. В. Кондрашова. – М.: Просвещение, 1987. – 144 с.

Н. П. Плахотнюк

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Резюме

В статье рассматриваются особенности инновационной подготовки будущих учителей. Инновационная подготовка обозначается как часть общей профессиональной подготовки. Обоснованы теоретические подходы и раскрыты их возможности в организации процесса подготовки будущих учителей к инновационной деятельности. В рамках системного, личностно-ориентированного, деятельностного и задачного подходов проанализированы принципы подготовки студентов к инновационной педагогической деятельности: системности, диалектического единства системы и среды, субъектности, индивидуализации обучения, сотрудничества и сотворчества, ориентации на самоактуализацию и саморазвитие студентов, единства сознания и деятельности, поэтапного освоения деятельности и принцип проблемности.

Ключевые слова: инновационная деятельность, профессиональная педагогическая подготовка, подготовка будущих учителей к инновационной деятельности

N.P. Plahotnyuk

THEORETICAL APPROACHES IN FUTURE TEACHERS TRAINING TO INNOVATIVE ACTIVITY

Summary

The article deals with the problem of speificl features of training to innovative pedagogical activity. Innovative activity is viewed as a part of general professional training. Theoretical approaches are substantiated and their possibilities in the organization of future teachers' training to innovative activity are exposed. Principles of students' training to innovative pedagogical activity are analyzed: systemic approach, dialectical unity of system and environment, subjectivity, individual learning, cooperative learning, orientation to self-development, the principle of mind and activity unity, stage assimilating the activity and problem-based learning.

Key words: innovative activity, pedagogical training, future teachers' training to innovative activity.